

FRÅN REDAKTIONEN

Män bygger, kvinnor bor. Den klassiska feministiska devisen är fortfarande i allra högsta grad sann. Från Byggare Bob till Percy Nilsson är byggbranschen en manlig bastion, sällan utmanad av någon, trots att byggbranschens ekonomi och politik formar vardagslivets möjligheter och begränsningar. Det är stora framtidsvisioner som omsätts i praktik. Få är antalet kvinnor med makt och ekonomi att ha inflytande på de avtal som sluts bakom lyckta dörrar. Ännu färre är antalet genusforskare som intresserar sig för dessa processer, trots angelägna frågor om hur rum produceras. Alla mänskliga handlingar har en rumslig dimension och alla rum är socialt producerade. Således byggs genusordningar och andra maktordningar in i materiella rum.

Byggbranschens maskulinitet präglar uppdrag, planering och utförande. Bland byggnads- och anläggningsarbetarna är cirka 99 procent män och bland byggnadsingenjörer och byggnadstekniker utgör männen cirka 95 procent (SCB 2007). Hos de stora entreprenörerna ser det likartat ut. Skanska har nio procent kvinnor anställda och mycket få på chefsnivå. NCB och JM är inte bättre. Antalet kvinnliga arkitekter är betydligt fler, men på chefsnivå i privata företag eller anställda som stadsarkitekter är procentandelen låg, cirka fem procent. I en statlig utredning av byggsektorn från 2002, "Skärpning gubbar!", nämns jämställdhetsfrågorna i förbifarten och man

konstaterar: "Det är uppenbart att i den mån ett arbete för en ökad jämställdhet förekommit, har det totalt misslyckats" (SOU 2002/115:335). Men motkritiken från byggbranschen pekar på beställaren som ofta är stat och kommun: staten får den byggbransch man förtjänar. Diskussionen belyser ett ömsesidigt ointresse för genusfrågor.

Kanske något av den statliga kritiken ändå har fått effekt, eller kanske är det envisa praktiserande feministiska arkitekter, som har gjort att byggbranschen börjat efterfråga kvinnor. *Kvinnors byggforum* anordnade under vintern en seminarierie på temat hur kvinnor ska kunna ta mer plats i en mansdominerad bransch, i samarbete med Svenska byggbranschens utvecklingsfond och flera stora bygg- och fastighetsbolag. I samband med denna seminarierie skriver Johnny Kellner från Veidekke bostad i branschtidningen *Byggindustrin* 33/2006, att fler kvinnor i byggbranschen ökar produktiviteten och att erfarenheter från USA visar att med kvinnor i ledningen ökar lönsamheten. Ser vi en vändning i byggbranschens genusordning här? På arkitekt- och planerarutbildningarna är könsfördelningen idag jämn och ibland är kvinnor i majoritet, på civilingenjörsutbildningarna är däremot kvinnorna färre. Men så har det varit länge utan någon större återverkning på yrkeslivet. Det är således fortfarande viktiga frågor att syn-

liggöra, speciellt som en allt större del av planeringen formas utanför de statliga och kommunala planeringsorganen.

Kvinnors byggforum har i dryga tjugo år pekat på diskrepansen mellan kvinnors ansvar för boende och vardagsliv och byggbranschens manliga dominans. En grupp kvinnliga arkitekter bildade 1981 föreningen som en reaktion på att vara både karriärmässigt och idémässigt förbigångna. Genom att formulera manifest och på bo-utställningar illustrera boendialternativ förmedlade de sin erfarenhet. Flera av dessa idéer har idag integrerats i bostadsbyggande. Författaren Inga-Lisa Sangregorio som medverkar i detta temanummer var en av de tidiga initiativtagarna till att belysa boendets genusproblematik. År 1979 var hon med att arrangera den idag kvinnolegendariska konferensen i Kungälv på temat "Bygga och bo på kvinnors villkor". Hundratjugo kvinnor från fem länder deltog och diskuterade vardagen och boendet. På denna konferens formulerades en vision om "det nya vardagslivet" – en fråga som återkommer i dagens debatt om "livspusslet". Vilka likheter och skillnader finns egentligen mellan kvinnorörelsens bostadskamp då och idag? Och vad hände med drömmen om det jämställda kollektivhusboendet?

Debatten har till stor del handlat om att kvinnor ska bli involverade i rumsproduktionen och att byggbranschen bör uppmärksamma att kvinnor också kan bygga, och inte bara bo. En djupare genusanalys av, inklusive ett intersektionellt perspektiv på, bostadsmarknaden och arkitekturens utformning är dock nödvändig för att komma vidare från rådande stelnad maskulinitetsnorm.

Artikeln av arkitekturteoretikern Beatriz Colomina från 1992* illustrerar hur en feministisk analys kan ge ny förståelse av rumsupplevelse och rumsproduktion. Hon gör en analys av Adolf Loos byggnader där hon utifrån blicken/fotografiet ser hur insida och utsida skiftar plats och hur interiören skapar en privat teater, där feminina rum spelar mot maskulina rum. Loos vill genom att lösa upp gränsen mellan insida och utsida attackera kärnfamiljen i det rådande borgerliga samhället, men skapar också nya genusordningar. Genom Colominas vägledande rumsanalys visas hur maktordningar byggs in, men också hur de kan förändras genom sin utformning.

Detta är också något som arkitekturforskaren Katarina Bonnevier beskriver i sin *Utblick* om arkitekturforskningen. Hon ifrågasätter husens tröghet och sega strukturer och pekar istället på feministers och kvinnliga arkitekters motmakt genom att tänka nytt med genusteoretiska verktyg.

Kulturgeograf Irene Molina behandlar i sin artikel teoretisk rumsförståelse och intersektionella maktordningar, och konkreta konsekvenser av dessa rumsliga ordningar. Hon ser hur kön, klass och etnicitet vävs samman i en rumsförståelse som präglar rum på skilda nivåer. Hon visar hur feministisk teori har bidragit till att utveckla ett tänkande kring rum, och hur kropp och rum är oundvikligt länkade. Molina framhåller komplexiteten i hur stad, hem och nation formeras på diskursiv nivå. Det är också en viktig koppling Molina gör mellan å ena sidan en genuskritisk analys av planering och urbana processer, och en mer etablerad segregationsforskning å andra sidan.

I detta temanummer inkluderas också ett brukarperspektiv. Boende är både en privat och en offentlig fråga. Bostaden är hemmet; en plats vi tillfälligt landar i, alternativt, helst inte lämnar. Men bostaden är också en offentlig angelägenhet, politiskt, ekonomiskt och socialt. Familjepolitiken matchar bostadspolitiken och finanspolitiken har sitt hjärta i byggbranschen. Integrationspolitik spelas ut på fastighetsmarknaden. Ingen lämnas utanför detta nätverk av aktörer, vare sig man har en bostad eller inte. Om kvinnors inflytande över bostadsområdets utformning och vardag skriver kulturgeografen Juan Velásquez. I förorten, stadens och samhällets marginaler, råder inte bara en segregationsprocess, utan också en intern integrationsprocess där feministiska vardagslivsprojekt utkristalliseras.

Alla får dock inte en plats i en bostad. Urbansociolog Catharina Thörn skriver i sin krönika om hemlöshet och de hemlösa kvinnornas situation. Inte bara boendet är könskodat, även hemlösheten skrivs in i genusordningar.

Tillsammans ger dessa artiklar och diskussioner en bild av komplexiteten och bredden av forskningsfrågor som kan knytas till temat arkitektur, byggande och boende. Här breddas en mer etablerad kvinnoforskning med frågor om sexualitet, etnicitet och klass. Ett par gånger har *Kvinnovetenskaplig tidskrift* behandlat ett liknande tema. Vi får gå tillbaka till 1982 (nr 1: Boende, byggelse och kvinnors vardag) för att hitta ett temanummer med fokus på byggnader och bostäder. År 1995 (nr 2/3: Platsen i rummet) hittar vi senare diskussioner på temat rum ur

ett mer generellt perspektiv. Föreliggande temanummer är en uppmaning till genusvetenskapen att ta sig an dessa frågor med en förhoppning att vi inte behöver vänta ytterligare tio år innan frågorna behandlas igen. Vi vill också peka på vikten av att anlägga ett intersektionellt perspektiv på arkitektur, byggande och boende.

Recensionerna knyter delvis an till temat. Här diskuteras bl a pionjärerna bland kvinnliga arkitekter och hur kön har betydelse i det offentliga rummet. Läs också om sceniska anvisningar för föreläsningar om arkitektur ur queerperspektiv. Här finns också en recension av den första nordiska tidskriften om maskulinitetsforskning.

* Texten är ett förkortat utdrag ur Colomina, B. (1999) *Privat och offentligt. Modern arkitektur som massmedium*, s. 225–269, översättning Catharina Gabriellson, Pontes förlag. Texten i original publicerades på engelska i Colomina, B. (1992) "The Split Wall: Domestic Voyeurism" i *Sexuality and Space* (red). Colomina, B., Princeton Press.

Carina Listerborn

Temaredaktör

FD i stadsbyggnad. Verksam vid

Urbana studier, Malmö högskola och

Institutionen för kulturgeografi och

ekonomisk geografi, Lunds universitet